

Herstelgericht werken en het sanctiebeleid

Het is een veelvoorkomende misvatting dat herstelgericht werken en een sanctiebeleid elkaars tegenpolen zijn. In een gezonde onderwijsomgeving zijn ze eerder elkaars aanvulling: de één richt zich op de **verbinding**, de ander op de **veiligheid en de grens**.

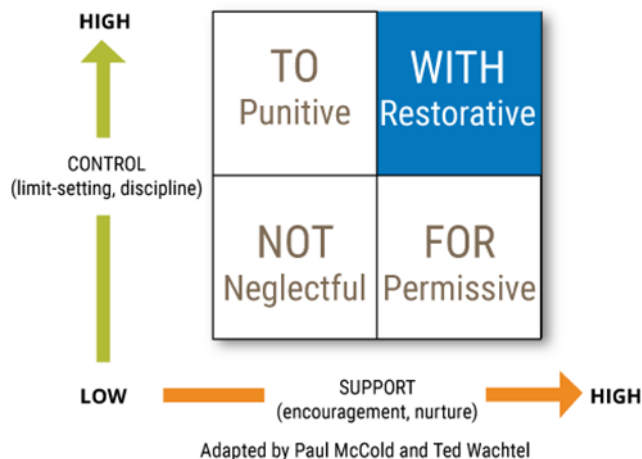
1. DE FOCUS: DADER VS BETROKKENEN

Bij een traditioneel **Tuchtbeleid** staat de regelovertreding centraal. De vragen zijn: *Welke regel is overtreden? Wie heeft het gedaan? Welke straf hoort daarbij?*

Bij **herstelgericht werken** (Restorative Practices) verschuift de focus naar de schade. De vragen zijn: *Wat is er gebeurd? Wie is er geraakt? Wat is er nodig om het weer goed te maken?*

2. SOCIAL DISCIPLINE MATRIX

De Sociale Discipline Matrix helpt om verschillende stijlen in het omgaan met gedrag te begrijpen. Ze maakt onderscheid tussen **zorg/ondersteuning** en **controle/grenzen**, wat leidt tot vier benaderingen.

2.1. Disciplineren of straffen (TEGEN)

Een aanpak met veel structuur en controle, maar weinig zorg. De school legt strikte grenzen op zonder de leerling actief te betrekken. Dit kan leiden tot weerstand en weinig eigenaarschap.

2.2. Toelaten of gedogen (VOOR)

Er is veel zorg, maar weinig structuur. De school neemt conflicten over, waardoor de verantwoordelijkheid van de leerling vermindert en oplossingen zelden duurzaam zijn.

2.3. Verwaarlozen

Noch zorg, noch structuur. Conflicten worden genegeerd, wat vaak leidt tot escalatie en een onveilig leerklimaat.

2.4. Verbinden en herstellen (MET)

Hoge mate van zowel zorg als structuur. De school kiest voor een herstelgerichte aanpak waarbij leerlingen verantwoordelijkheid nemen en samen met betrokkenen zoeken naar oplossingen. Dit bevordert respect, eigenaarschap en duurzame relaties.

Binnen herstelgericht werken bestaan **drie subbenaderingen**:

- Sanctie zonder herstel (TEGEN): er wordt gestraft, maar de schade of relatie wordt niet hersteld.
- Herstel zonder grenzen (VOOR): er wordt gepraat en geluisterd, maar er zijn geen duidelijke consequenties.
- Herstelgericht werken (MET): duidelijke grenzen én actief herstel, waarbij samengewerkt wordt aan het goedmaken van de aangerichte schade.

3. DE SANCTIE ALS GRENS EN STARTPUNT VOOR HERSTEL

3.1. Traditioneel Tuchtbeleid

In een traditioneel Tuchtbeleid ligt de nadruk vooral op vergelding of afschrikking. Het doel van de maatregelen is in de eerste plaats het bestraffen van de overtreding. In dit proces krijgt het slachtoffer meestal weinig of geen rol. De sanctie wordt gezien als dé oplossing, waardoor de onderliggende schade of relatiebreuk onbesproken blijft. Deze aanpak leidt vaak tot gevoelens van wrok of angst bij de leerling die gesanctioneerd wordt.

3.2. Herstelgericht beleid

In een herstelgericht beleid verschuift de focus naar verantwoordelijkheid nemen en leren. Het slachtoffer krijgt een centrale stem en wordt actief betrokken bij het bepalen van wat er nodig is om de schade te herstellen. Sancties worden niet uitgesloten, maar ze dienen vooral als hulpmiddel om ruimte te creëren voor herstel — niet als eindpunt. Deze aanpak leidt doorgaans tot sociale groei, meer inzicht in het eigen gedrag en herstelde relaties tussen de betrokkenen.

Aspect	Traditioneel Tuchtbeleid	Herstelgericht Beleid
Doel	Bestrafen of afschrikking.	Verantwoordelijkheid nemen en leren.
Rol van slachtoffer	Wordt vaak genegeerd in het proces.	Heeft een centrale stem in wat er nodig is.
Sanctie	De straf is de oplossing.	De sanctie schept ruimte voor herstel.
Resultaat	Wrok of angst bij de leerling.	Sociale groei en herstelde relaties.

3.3. Hoe ze samenwerken in de praktijk

Voorbeeld: Een leerling vernielt een laptop van een klasgenoot.

- **Tuchtmaatregel:** De leerling krijgt een tijdelijke uitsluiting (de grens wordt getrokken: dit gedrag accepteren we niet).
- **Herstel:** Tijdens of na de uitsluiting vindt een **herstelgericht groepsoverleg (HERGO)** plaats. De leerling hoort wat de impact is op de klasgenoot en spreekt af hoe de laptop (of de schade) vergoed wordt.

Een sanctie zonder herstel laat een wond open. Herstel zonder sanctie laat de grens vervagen. De combinatie zorgt voor een veilig en rechtvaardig klimaat.

4. INTEGREREN VAN HERSTELGERICHT WERKEN IN EEN TUCHTBELEID

Het integreren van herstelgericht werken in een bestaand Tuchtbeleid vraagt om een verschuiving van "sanctioneren met focus op bestraffing" naar "begrenzen om te herstellen". Het is geen vervanging van regels, maar een verdieping van de manier waarop je met regelovertreding omgaat.

Hier zijn de vier cruciale stappen om deze integratie vorm te geven

4.1. Gebruik de Sociale Disciplinematrix als kompas

Om herstelgericht te werken, moet je weg van het kwadrant 'straf' (veel controle, weinig steun) en het kwadrant 'permissief' (weinig controle, veel steun). Integratie betekent dat je handelt in het **MET-kwadrant**: je bent streng voor de norm, maar ondersteunend voor de persoon.

- **Controle:** De sanctie bevestigt de sociale norm (bijv. "In deze school vechten we niet").
- **Steun:** Het herstelgesprek helpt de leerling om de verantwoordelijkheid te dragen en de relatie te lijmen.

4.2. Herstelvragen als standaardprocedure

Integreer de vijf vaste herstellvragen in elk tuchtdossier. In plaats van een leerling enkel een formulier te laten invullen over *wat* hij deed, dwing je reflectie af:

1. Wat is er gebeurd?
2. Wat dacht je op dat moment?
3. Wat zijn je gedachten nu je erop terugkijkt?
4. Wie is door jouw toedoen geraakt en hoe?
5. Wat moet er gebeuren om het weer goed te maken?

4.3. De Sanctie als 'Herstel-facilitator'

In een geïntegreerd beleid dient de sanctie de herstelgedachte. Dit kun je doen door sancties **betekenisvol** te maken:

Traditionele sanctie	Herstelgerichte integratie
Nablijven (strafstudie)	De tijd gebruiken voor een herstelgesprek of het schrijven van een excuusbrief.
Schorsing	De schorsing wordt enkel opgeheven na een hersteloverleg (HERGO) met de betrokkenen.
Uitsluiting uit de les	De leerling werkt in een aparte ruimte aan een reflectieopdracht over de impact op de groep.
Vervangende taak	De taak is direct gerelateerd aan de schade (bijv. iets schoonmaken dat is besmeurd).

4.4. Gradaties in de aanpak

Herstelgericht werken kent verschillende niveaus. Niet elk incident vereist een formele procedure; hoe vroeger je ingrijpt, hoe minder intensief de aanpak hoeft te zijn. De gradaties lopen op in **intensiteit, tijdsinvestering** en **aantal betrokkenen**.

- **Preventief – verbinding versterken**

Dagelijkse check-ins, kringgesprekken en routines die relaties opbouwen en het groepsklimaat versterken. Het doel is problemen voorkomen door te investeren in veiligheid en verbondenheid.

- **Curatief (informeel) – kleine conflicten herstellen**

Korte herstelgesprekken (“ganggesprekken”) waarbij de leraar meteen de herstelvragen stelt na een klein incident. De focus ligt op inzicht, verantwoordelijkheid en snelle de-escalatie.

- **Semi-formeel herstel – wanneer het incident impact heeft, maar geen zwaar tuchtdossier vereist**

Een geplande herstelinterventie met de betrokken leerlingen (en soms een collega). Dit kan een **mini-HERGO**, bemiddeling of begeleid tweegesprek zijn. Er is tijd en structuur nodig, maar de situatie vraagt nog geen formele tuchtprocedure.

- **Formeel (tucht) – herstel met duidelijke grens**

Bij ernstige feiten waarbij een sanctie onvermijdelijk is, wordt een **HERGO (Herstelgericht Groepsoverleg)** georganiseerd. Daarbij worden leerlingen,

ouders en eventueel slachtoffers betrokken. De sanctie fungeert als **grens** én als **ruimte** om herstel mogelijk te maken.

4.5. De “Herstel-Tucht-Loop”

De Herstel-Tucht-Loop is een proces dat:

- eerst **veiligheid** bewaakt,
- daarna **inzicht en verantwoordelijkheid** ontwikkelt én
- tot slot inzet op **herstel en re-integratie**

Zo ontstaat één consistent beleid dat zowel grenzen aangeeft als actief werkt aan duurzame relaties.

In een geïntegreerd beleid ziet de procesflow er als volgt uit:

- **Incident:**
Wat: het gedrag of conflict dat zich voordoet
- **Begrenzing:**
 - Doel: onmiddellijke sanctie of afkoeling om veiligheid te herstellen
 - Tuchtrechtelijke actie: preventieve uitsluiting of time-out om rust en veiligheid te herstellen.
 - Herstelgerichte actie: eerste impact-check: *Wie is geraakt? Wat is de schade?*
- **Reflectie en onderzoek:**
 - Doel: inzicht en verantwoordelijkheid ontwikkelen
 - Tuchtrechtelijke actie:
 - ouders krijgen inzage in het tuchtdossier.
 - feiten worden objectief verzameld.
 - Herstelgerichte actie: leerling bereidt herstelvragen voor:
 - Wat is er gebeurd?
 - Wat dacht je toen?
 - Hoe kijk je er nu op terug?
 - Wie is geraakt en hoe?
 - Wat moet er gebeuren om het goed te maken?
- **Dialogoog en besluitvorming:**
 - Doel: grens én herstel worden officieel vastgelegd.
 - Tuchtrechtelijke actie: de school formuleert een gemotiveerde beslissing (strafmaat).
 - Herstelgerichte actie: herstelovereenkomst wordt vastgelegd (bv. HERGO, excuus, vergoeding, symbolisch herstel).

- **Actie:**
 - Doel: consequenties dragen én actief bijdragen aan het herstellen van schade of relatie.
 - Tuchtrechtelijke actie: de sanctie wordt uitgevoerd (bv. dagen uitsluiting uitzitten).
 - Herstelgerichte actie: uitvoeren van de overeengekomen herstelactie(s).
- **Re-Integratie en afronding:**
 - Doel: terugkeer in de schoolgemeenschap met herstelde relaties
 - Tuchtrechtelijke actie: dossier wordt afgesloten.
 - Herstelgerichte actie:
 - leerling wordt opnieuw opgenomen in de groep.
 - eventueel een kort nazorgmoment: *Hoe gaan we verder? Wat hebben we nodig?*

	Fase	Doel	Tuchtrechtelijke actie	Herstelgerichte actie
1	Incident	Vaststellen wat er gebeurt	—	—
2	Begrenzing	Veiligheid herstellen	Preventieve uitsluiting/ afkoeling	Impact-check: wie is geraakt?
3	Onderzoek en Reflectie	Inzicht en verantwoordelijkheid	Inzage dossier, feitenonderzoek	Vorbereiden herstelvragen
4	Dialogoog en Besluitvorming	Afspraken vastleggen	Gemotiveerde sanctiebeslissing	Herstelovereenkomst opstellen
5	Actie en Tenuitvoerlegging	Gevolgen dragen & herstel uitvoeren	Sanctie uitvoeren	Herstelactie uitvoeren
6	Re-integratie	Relaties herstellen & terugkeren	Dossier afsluiten	Re-integratie in de klasgroep

5. HET HERSTELGERICHT SANCTIEBELEID

De school kiest voor een herstelgericht beleid waarbij

- leraren eigenaarschap opnemen,
- relaties centraal staan,
- ouders vroeg en blijvend betrokken worden,
- bij tuchtmaatregelen de focus blijft op een nieuwe, realistische en kansrijke start (positieve doorstart) voor de betrokkenen, mét ondersteuning van de school en zijn omgeving.

Vertrekkende vanuit de visie dat conflicten en grensoverschrijdend gedrag inherent zijn aan opvoeden en leren en met als doel het herstellen van de relatie en het stellen van transparante verwachtingen naar gedrag.

5.1. Fundamenten van het beleid

- **Herstel boven schuld**
De school focust niet op schuldvragen maar op herstel en toekomstgericht handelen.
- **Eigenaarschap**
Het personeelslid dat normoverschrijdend gedrag opmerkt, blijft verantwoordelijk van de opvolging. Dit ter versterking van respect, relatie-opbouw en duidelijkheid voor leerlingen.
Het personeelslid kan hierbij ondersteund worden door de directie, leerlingenbegeleiding, CLB...
- **Relatie centraal**
De kwaliteit van de relatie tussen leerling, leraar en school bepaalt het succes van elke interventie.
- **Ouders als partners**
Ouders worden vroegtijdig en structureel betrokken.
- **Betrokkenheid bij leren**
Leerkansen blijven centraal, ook tijdens time-out of tuchtprocedures

5.2. Doelstelling van het beleid

Het ultieme doel van elk onderdeel van dit beleid is dat leerlingen:

- verantwoordelijkheid leren opnemen,
- relaties kunnen herstellen,
- opnieuw kunnen aansluiten bij leren en schoolleven,
- zich verder kunnen ontwikkelen binnen of buiten de school.

De school laat geen leerling “los”: niet tijdens herstel, niet tijdens time-out en zelfs niet tijdens een tuchttraject.

5.3. Maatregelen bij schending van leefregels (secundair onderwijs)

5.3.1. Eénmalig of minder ernstig grensoverschrijdend gedrag

- **Acties**
 - De leraar benoemt en markeert het gedrag.
 - Gesprek met de leerling en (eventueel) slachtoffer(s).
 - Herstelgerichte maatregel wordt afgesproken (afhankelijk van ernst).
 - De leraar beslist over contact met ouders (agenda, digitaal, telefoon of gesprek).
 - Relatieherstel wordt expliciet nagestreefd.
- **Doel**
 - Grenzen duidelijk stellen.
 - Relatie versterken.
 - Leren en schoolbetrokkenheid centraal houden

5.3.2 Herhalend of storend grensoverschrijdend gedrag

- **Acties**
 - De leraar blijft eigenaar en betreft nu actief:
 - directie/graadcoördinatie
 - leerlingenbegeleiding
 - eventueel CLB
 - Ouders worden rechtstreeks betrokken via gesprek.
 - Herstelgerichte maatregelen worden besproken met dader en slachtoffer(s).
 - Maatregelen zijn:
 - proportioneel,
 - passend aan de normoverschrijding,
 - snel opgevolgd.
- **Doel**
 - Herstel van de relaties.

- Duidelijkheid en ondersteuning bieden.
- Herhaling door gedragsaanpassing voorkomen

5.3.3. Ernstig of herhaald gedrag dat school- of klaswerking schaadt

- **Acties**

- Overleg via klassenraad met betrokken leraar, ouders, directie en bij voorkeur CLB.
- Beslissing over time-out, intern of extern.
- Time-out wordt zo snel mogelijk ingevoerd om effectiviteit te vergroten.
- Tijdens de time-out:
 - werkt de leerling aan attitude en motivatie,
 - blijft hij/zij betrokken bij het leerproces,
 - krijgen leraar en klas ademruimte.
- Re-integratie in de school/klas
 - wordt zorgvuldig voorbereid (reflectie opdracht, herstelplan, herstelgesprek),
 - biedt duidelijkheid aan betrokkenen
 - wordt gedragen door het team,
 - ouders worden actief betrekken.

- **Doel:**

- een duurzame doorstart mogelijk maken voor alle betrokkenen,
 - de leerling kan opnieuw deelnemen aan de schoolwerking en het leren,
 - de leerling kan dit doen met herstelde relaties, duidelijke afspraken en blijvende ondersteuning

5.3.4. Tuchtbeleid (herstelgericht én beslissend)

Tucht wordt enkel overwogen als:

- er sprake is van ernstig normoverschrijdend gedrag, én
- de leerling niet wil meewerken aan herstel, ondanks eerdere maatregelen.

Gehanteerde principes:

- We maken gebruik van een maatregelencontinuüm,
- Redelijkheid en proportionaliteit
- Procedurele waarborgen bij tuchtmaatregelen
- Focus op gedrag, niet op de persoon.
- Ouders spelen een centrale rol.
- De school blijft betrokken bij het leerproces van de leerling, ook bij uitsluiting

Tijdelijke uitsluiting

- wordt genomen na advies van de klassenraad,
- volgt een procedure met respect voor de rechten van verdediging,
- wordt schriftelijk gemotiveerd aan de ouders,
- is beperkt in duur en staat in verhouding tot de feiten,
- gaat gepaard met afspraken over begeleiding, herstel en herintegratie.
- Wordt idealiter gekoppeld aan een herstelgericht gesprek of groepsoverleg.
 - Voorwaarde: medewerking van alle betrokken partijen.
- re-integratie in de school/klas
 - wordt zorgvuldig voorbereid (reflectie opdracht, herstelplan, herstelgesprek),
 - biedt duidelijkheid aan betrokkenen
 - wordt gedragen door het team,
 - ouders worden actief betrekken.

Definitieve uitsluiting

- Een definitieve uitsluiting is een uitzonderlijke maatregel en geldt als laatste redmiddel.
- Deze maatregel:
 - wordt genomen na advies van de klassenraad en een CLB-vertegenwoordiger,
 - volgt een volledige tuchtprocedure,
 - wordt schriftelijk en gemotiveerd meegedeeld aan de ouders,
 - vermeldt de mogelijkheid tot beroep,
 - gaat gepaard met een afrondend herstellend gesprek
 - helpt de leerling om de lessen mee te nemen naar de volgende school en
 - geeft slachtoffers erkenning.
 - gaat, indien van toepassing, gepaard met begeleiding naar een andere school.

Bronvermelding:

Ligand, 2014, Samen wijs! Herstelgerich werken op school. Acco.

Hans Oostrik Jan Ruigrok Wim van Vroonhoven "s-Hertogenbosch, KPC Groep, 2005, De verbindende school Herstelrecht in het Nederlandse onderwijs

[Wat is herstelgericht werken? | Icoba](#)

[KOV Orde en tucht secundair onderwijs](#)

[KOV, Herstelgericht omgaan met conflicten in een verbindend schoolklimaat](#)

[Home • sorrybox.be](#)

[Maak het goed met de Sorrybox | Icoba](#)

[Sanctiebeleid: "Met straffen alleen red je het niet" – Klasse](#)

[Na een conflict met een leerling: straffen of herstellen? – Klasse](#)

[Hoe gebruik je het 4-lademodel correct? – Klasse](#)